

Avusturya'da Kütüphanecilik Tarihinin Günümüze Kadar Yönetimsel Gelişiminde Viyana Şehir Kütüphanesi ve Arşiv Hizmetlerinin İşleyişi

Özlem Gündoğan Şahan

Yeditepe Üniversitesi, Türkiye, ozlem.sahan@yeditepe.edu.tr

Öz

Avusturya'da kütüphanecilik geçmişi Ortaçağ'a kadar uzanmaktadır. Evangelier (İncil) üzerine yazılan el yazması kitabın 1368'de IV. Karl tarafından özel bir binada korunmaya başlaması ile Müze kavramı hayata geçmiştir. Her ne kadar krallık dönemindeki kütüphanecilik kültürü, tarihi eser ve kralların özel eşyalarının korunması gibi algılsa da; 1900 lü yılların başlarında aydınların oluşturmaya başladıkları Halk Eğitim Merkezleri bu günkü Kütüphanelerin de başlangıç faaliyetleri olarak gösterilmişlerdir. Bu kurumlar 1945'te Avusturya'da ikinci Cumburiyetin kurulması ile birlikte resmen devletin himayesi ve denetimine geçerek Eyalet parlamentosundaki Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı kurumlar olmuştur.

Bu kadim geçmiş üzerinden, Avusturya'nın başkenti Viyana'da köklü kütüphanecilik tarihinin günümüzdeki gelişimini oluşturan koleksiyonlar; çok uluslu, çok kültürlü milletlerin yaşadığı da göz önünde bulundurularak olmaktadır. Bu kaynakları şehir kütüphanesi ve arşivlerinin uzmanlık ve hizmet alanlarına göre dağılımını görmek için, uzman personel ve yeni şehir kütüphanelerinin açılmasındaki karar mekanizmasını ve yerel yönetimin Kültür Bakanlığı ile şehir kütüphaneleri arasında ki hiyerarşik çalışmaları incelemek yerinde olacaktır. Arşivcilik çalışmasının en geniş kapsamlı örneği olan ve mimarisıyla göz dolduran Milli Kütüphane Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak işlevlerini sürdüren şehir kütüphanelerinin yanı sıra son yıllarda etkin bir kamu kurumsal yönetiminin kurulması için alınan bir dizi önlemlerle Federal Müzeler ve Avusturya Milli Kütüphanesiyle ilgili düzenlemeleri set ve revize etme yoluna gittiği bilinmektedir. Diğer taraftan Kültür bakanlığı ve şehir kütüphanelerinin organizasyon, hizmet ve yeni projelerde yapılan çalışmalarla birlikte Viyana'da bulunan

“NationalBibliothek” günümüzde nadir eserler müzesi olarak da kullanılan (Ulusal kütüphaneye) ek olarak yeni Müze ve arşivlerin açılmasına yönelik hedefleri, Federal Müzeler ile Avusturya Milli Kütüphanesinin denetim organlarını yeniden tasarlanmış ve yeniden iç kurallarına adapte olmuş proje raporları hazırlayan ekiplerin bir müteveli beyeti tarafından bu çalışmalar incelenmektedir. Kütüphane ve arşiv kullanımında özellikle gençler ve çocuklara teşvik edici, ilgi çekici kültürel tesislerin ziyaretçiler için çekiciliğini artıran bu hizmetlerin, çalışanlar için daha iyi koşullar yaratmada ki etkisi de görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Avusturya Ulusal kütüphanesi, Viyana şehir kütüphane ve arşiv hizmetleri, işleyiş, içerik, organizasyon.*

Giriş

Avusturya’da belediyelere bağlı şehir kütüphane ve şehir arşivlerinin çalışmalarını incelemeye başlamadan önce Avusturya’da ki yönetim şeklinin iki parlamentolu olduğunu belirtmekte fayda vardır ki; kütüphane ve arşiv hizmetlerinin yönetsel işlevlerini nasıl yürüttüklerini anlamak açısından önem kazanmaktadır. Merkezi yönetim Avusturya Federal parlamentosunu oluştururken; yerel yönetimlerin ise dokuz Eyaletten oluşan şehir, yani Eyalet parlamentosuyla her şehir kendi idari sistemine göre kurumlarını oluşturmuştur¹.

Bu çalışma, Viyana şehir kütüphaneleri ve köklü şehir belleğinin, kuşaklara aktarımında yerel yönetimlerin organizasyonunda çok kültürlü, farklı milliyetlerin varlığı göz önünde bulundurularak ve Viyana anti ayrımcılık yasası dikkate alınarak, “Viyana kütüphaneleri herkese açıktır, işinin ehlidir, çok çeşitlidir, buluşma noktalarıdır, nerede ihtiyaç varsa oradadır ve oryantasyon sağlar” ilkeleriyle yerel yönetim ve şehir kütüphaneleri işbirliğinin çalışmalarını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Avusturya Ulusal Kütüphanesi

Viyana’da bulunan NationalBibliothek “Ulusal Kütüphane” 1920’lere kadar Habsburg imparatorluğu mahkemesi iken

¹ Bu araştırma Urban Loritz-Platz (Head of the Main City) Christian Jahl ile birebir röportaj yapılarak edinilmiş bilgilerin deşifresiyle ve Eyalet parlamentosunun 13. idare biriminden Hoffmann Aline-Marie’nin verdiği bilgilerle oluşturulmuştur. Genel bazı bilgiler için ilgili web sayfası incelenmiştir

bu tarihten sonra Avusturya Milli kütüphanesi olarak, Avusturya Federal hükümetin Kültür bakanlığına bağlı, günümüzde akademik araştırma yapmak isteyen kullanıcılara ve Müze ziyaretçilerine kaynak araştırmaları, etkinlikler ve gruplara özel oda kiralama gibi bir takım özel hizmetlerle 8 milyondan fazla kaynakla Avusturya'nın en büyük kütüphanesidir. Yalnız bu arada belirtmek gerekirse bu sekiz milyon kaynak sadece bilimsel literatür kaynak değil, aynı zamanda Uluslararası üne sahip sekiz özel koleksiyonu da içinde barındırmaktadır.

- El yazmaları ve Nadir Eserler bölümü
- Harita Koleksiyonu ve Küre Müzesi
- Müzik Kütüphanesi (Avusturya Halk Müziği Derneği)
- Resim arşivleri ve Grafik Koleksiyonu
- Papirüs ve Papirüs Müzesi
- Edebi Eserler
- Planlı Diller bölümü ve Esperanto Müzesi
- Avusturya türü bitki Arşivleri

Bu nadide koleksiyonun, Sponsorluk bölümü, Gelişme ve Uluslararası İlişkiler, Bilgi Hizmetleri Bölümü, Avusturya Halk müziği derneği, Ariadne - kadınlara özgü bilgi ve belgeler, Eğitim bölümü, Resim Arşivleri ve Grafik Koleksiyonu, Veritabanları - elektronik araştırma (IVS), Esperanto Müzesi, Kütüphaneler arası ödünç, Avusturya Milli Kütüphanesi Dostları Derneği, Küre Müzesi, Koruma Enstitüsü, Harita koleksiyonu, İletişim ve Pazarlama, Edebi Arşivler, Edebiyat Müzesi, Müzik Kütüphanesi, Yerel Ödünç, Papirüs Müzesi, Papirüs koleksiyonu, Planlı Diller Bölümü, El yazmaları ve Nadir Eserler Bölümü, Nationwide Bibliyografik Hizmetleri adı altında bölümlerden oluşmaktadır.

Bu bölümlerinin en başında karar verici müteveli bir heyet ve 325 civarında personel görev yapmaktadır.

Viyana Şehir Kütüphaneleri

Viyana şehir kütüphaneleri ise Eyalet Parlamentosunun belediye de Eğitim, Entegrasyon ve gençlik konularıyla ilgili olan 13. İdari birime bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Viyana Belediye binasındaki Wienbibliothek ise 8. ve 9.birime bağlı olarak hizmet verir. Şehir kütüphanelerinde ki kadrolara bakacak olursak Viyana kütüphaneleri yönetiminde stratejik ve merkezi bölümleri okutmanlık, halkla ilişkiler, kütüphane

pedagojisi, personel, kalite yönetimi, mesleki eğitim birimleri oluşmaktadır (Viyana Belediyesi, 2016a).

Viyana kütüphanelerinin bütçesi Viyana eyaletinin bütçe tahmini kapsamında ve ilgili iş grubunun oluruyla belirlenir. Bu bütçe kapsamında Viyana kütüphanelerince Viyana'da yaşayan tüm halk kesimlerine hizmetler sunulur. Avusturya kütüphane birliği istatistiklerine göre Viyana'da 39 noktada çok uluslu toplam 104 kütüphane kullanıcılara hizmet veren kütüphanelerin yanı sıra, gönüllü yürütülen Kilise Kütüphaneleri, ceza evi, huzur evi ve okul kütüphaneleri ile görme engelliler birliği dinleme kütüphanesi yüksek kalite, güncel öğrenme, buluşma ve iletişim ortamı olarak herkese açık hizmet vermektedir (Viyana Şehir Kütüphanesi, 2016).

Özellikle kendi sınıfında verdikleri hizmetler açısından kategorilere ayrılan Viyana şehir kütüphaneleri içinde Görme Engelliler Birliği dinleme kütüphanesi "Hörbücherei" sesli kitap üreticiliğini kendisi yapmaktadır.

Kendi atölyesinde profesyonel konuşmacılar ve aktörler ile işbirliği yaparak sesli kitaplar üretir. Yaklaşık yüz bin ortalama sesli kitap kendi stüdyolarında üretilmektedir. Avusturya'da en büyük sesli kitap üreticisi unvanına sahiptir.

Ayrıca Almanca konuşulan ülkelerin yanı sıra İtalya kütüphaneleri ve Almanca konuşan ülkelerin görme engelliler kütüphaneleriyle iş birliği kurarak, kütüphaneler arası altmış bin sesli kitaba erişilebilir. Kendi atölyesinde profesyonel konuşmacılar ve aktörler ile sesli kitap üretirler, yaklaşık yüz bin ortalama sesli kitaplar kendi stüdyolarında üretilmektedir.

Viyana Kütüphaneleri Herkese Açıktır, Buluşma ve Sosyal Yaşam Alanıdır

2015 yılı itibariyle Viyana yedinci kez Avrupa'nın yaşanabilir en iyi şehir unvanı almasının çok iyi korunmuş şehir kültür mirası ve tarihiyle elbette ki arşiv ve kütüphanelerinin bilgi ve hizmet sunumunda ki çalışmaları, çok uluslu milletlerden göç almış, farklı popülasyonların varlığı ve öğrenci kenti olmasına rağmen entegrasyon programlarıyla hatırı sayılır bir katkı sunduğu göz ardı edilemez. Bütün bu etkenler dikkate alındığında Viyana şehir Kütüphaneleri, geçmiş yıllarda bilinen klasik kütüphane de sadece kitap okunur, aranılan bilgi ya da ödev araştırması için kullanılan mekânlardır

mantığının dışında tutularak hizmet sunma amacındadır. Kütüphaneler, öğrenme, karşılaşma ve iletişim alanlarıdır. Bu 39 noktada tüm ilgililere bilgi, eğitim ve kültürün yanı sıra gösteri, söyleşi, mini konser gibi eğlence hizmetleri de sunulmaktadır. Viyana kütüphaneleri verdiği hizmetlerle mümkün olduğu kadar fazla kişiye hitap etmek amacındadır. Bu nedenle kullanıcı odaklı, güncel ve yüksek kaliteye sahip farklı medya ürünleri sunmakta ve medya seçiminde amaca yönelik danışma hizmeti vermektedir. Kütüphane şubeleri bir araya gelmenin yerel merkezleri konumundadır ve çevrelerindeki diğer kuruluşlarla işbirliği içindedirler. Kullanıcıların bu mekânlar da kendilerini iyi hissetmeleri, orada zaman geçirebilmeleri ve modern bir kütüphanenin tüm olanaklarını kullanabilmeleri öngörülmektedir (Viyana Belediyesi - Viyana Kütüphaneleri, 2016).

Viyana kent merkezinde ki Urban-Loritz-Platz'da bulunan merkez ana kütüphane ve ender bulunan değerler kütüphanesi (dergi mevcutları dâhil, bu henüz halka açık değildir ve burada bulunan <http://katalog.buechereien.wien.at> adresinden erişebileceğiniz Online-Katalogun yardımıyla sayıları 1,5 milyona ulaşan kitap, dergi, CD, DVD, video, CD-ROM ve yabancı dil kursu mevcudumuza erişebilir, tüm şubelerdeki medyaları arayabilir, ödünç alınmış medyaları önceden ısmarlayabilir ve kendi kullanıcı hesabınızı kontrol edebilir ve sonra bizzat teslim alınabilmektedir) (Viyana Belediyesi, 2016b).

Şehir kütüphanelerinden faydalanabilmek için; yıllık üyelik kullanım ücreti (Eyalet meclisince belirlenir) 2016 yılı güncel üyelik ücreti 24 Euro' dur. İndirimli yıllık ücret (üniversite öğrencileri, sivil ya da askerlik hizmeti yapan, az gelirliler) 3.80 Euro'dur.

18 yaş altı kullanıcılar yıllık ücreti, gecikme ve uyarı ücretinden muaf tutulur. Basılı yayınlar haricinde dijital kütüphaneden de istenilen yayınlara 24 saat erişim mümkündür. Şehir kütüphanelerinden herhangi birinden ödünç alınan bir kaynak, başka bir kütüphaneye iade işlemi yapılarak geri verilebiliyor.

Viyana'da çok uluslu ve uluslararası öğrenci hareketliliğinin yaşandığı bir şehir olan Viyana kütüphanelerinin yıllık istatistik bilgilerini inceleyecek olursak; 31.12.2015 tarihi itibarıyla bilgiler şu şekildedir:

- Aktif kullanıcı: 171726
- Bunun içindeki 14 yaş altı çocuklar: 60601
- 14-18 yaş arası gençler: 18692
- Kadınlar: 106436
- Erkekler: 62821
- Kurumlar (okul ve çocuk yuvaları): 2469

Çok uluslu farklı milliyetlerden olan Viyana, şehir kütüphanelerine yenileri eklenmek gerektiğinde yine Eyalet parlamentosunun yetkili kurul kararıyla açılabilir. Bunun için en önemli kriterler; bütçe içeriğinin hazırlanması, Personel, Medya giderleri, diğer kütüphane hizmet ve etkinliklerinin finansmanı hesaplanarak, toplu taşıma sistemiyle bağlantı ve erişime kolayca ulaşılması Viyana anti-ayrımçılık yasasına uygunluğu, Viyana çalışanlar yasasına uyumu, İnşaat tekniklerine uygunluk (Yangın talimatı, engelliler için asansör, rampa gibi ayrıntılara dikkat edilmesi şartı) getirilmektedir (Viyana Şehir Kütüphanesi, 2016).

Arşivcilik

Ortaçağdan bu yana arşiv hukuki konuların ve tarihi bilginin güvence altına alınmasına temel oluşturmakta ve bugün şehir tarihine, yerel yönetim politikasına ilişkin belgeleme ve araştırma merkezi olarak hizmet vermektedir. Arşivin işlevsel görevi kapsamına şehir idaresinin ve de Viyana'da bulunan şehir idarelerinin alt ve orta kademe mahkemelerinin yazı, plan ve belgelerinin arşive alınması dâhildir. Bu resmi malzemeler ve kent tarihine ilişkin çeşitli alanlarındaki koleksiyon ve dokümantasyonlarla tamamlanmaktadır. Kütüphane kullanımından en büyük fark, eyalet arşivinin toplu bir görev kapsamında (mevcutların ve koleksiyonların muhafaza edilme) çalışmasıdır. Viyana kütüphaneleri ise güncel medya mevcutlarını sunmakta, bunları sürekli yenilemekte, eski ve artık aranmayan mevcutları çıkartmaktadır (Viyana Şehir Arşivleri, 2016).

Viyana şehir kütüphaneleri etkinlik ve tanıtımlarını halka duyurmak daha önce belirtildiği gibi Viyana kütüphaneleri eğitim bölümü altında bulunur. Hizmetler şubelerin bulunduğu yerlerdeki okul, çocuk yuvası gibi eğitim kuruluşlarıyla kurulan bağlantılar sayesinde, internet yoluyla ve medya aracılığıyla (basın bildirileriyle) tanıtılır. Hem Viyana kütüphanelerinin hem de 13. İdari birimin kendine ait halkla ilişkiler bölümü bulunmaktadır (Viyana Belediyesi - Viyana Kütüphaneleri, 2016).

Kütüphane Meslek Eğitimleri

Şehir kütüphanelerinde çalışan personelin meslek içi eğitim, kendini geliştirme ve özlük hakları gibi konularda Avusturya'da meslek derneği sayılan, ayrıca ihtiyaca bağlı olarak eğitim konularından sorumlu Viyana idare akademisince, kütüphaneler tarafından organize edilen Avusturya'da 2800 den fazla üye kütüphaneye danışmanlık ve bilgi hizmeti sunmaktadır. Ayrıca uzmanlık seminerleri ve eğitimleri düzenleyen; BVÖ-Büchereverband Österreichs: BVÖ (Avusturya Kütüphane Derneği) aktif çalışanların ihtiyaçlarına göre eğitim programlarını, Viyana İdare Akademisi tarafından kütüphanelerin organize ettiği uzmanlık ve eğitim seminerleri sağlar (BVÖ, 2016).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, Avusturya eyalet sisteminin, yerel yönetimlerce kendi sınırları içerisinde kalan kurum ve onlara bağlı birimlerin idari işleyişlerinin farklılar gösterdiği ifade edilmişti. Viyana'da ki bu kurumlardan Eğitim ve Kültür alanında önemli bir lokomotif görevi üstlenmiş; Viyana şehir kütüphane ve arşivlerinin, meslek örgütü BVÖ-Büchereverband Österreichs: BVÖ (Avusturya Kütüphane Derneği) ile günümüzün gelişen koşullarına göre kendini yenileyen, şehirdeki farklı milliyetlerin, dil ve kültürleri göz önünde bulundurularak oluşturulan kaynak ve koleksiyonların her kesimden kullanıcılara (Engelliler, çocuklar, gençler, akademisyenler, öğrenciler) hitap etmesi, kolaylıkla erişim sunması, Viyana'da şehir kütüphaneciliği kriterlerinin uygulanmasında ki en büyük rol; kuşkusuz güçlü bir yerel yönetim ve organizasyonun disiplinli ve istekli çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır.

Viyana şehir kütüphaneleri örneğinde gördüğümüz gibi, kütüphaneleri ve kitabı sevdirmenin sadece gazete ve kitap okunan mekânlar olarak düşünmekten ziyade, aynı zamanda kullanıcılar için modern ortamlar yaratılarak, güçlü halkla ilişkiler, tanıtım ve medya araçları kullanılarak; sosyal aktivitelerle hayata değer katan önemini, sürekli değişimle ilgi çekebilen, yaşam kalitesinin artmasında kütüphanelerin cazibe merkezine dönüştürülmesi zorunlu hale gelmiştir.

Kaynakça

- BVÖ - Büchereiverband Österreichs (Avusturya Kütüphane Derneği). (2016). 27 Mayıs 2016 tarihinde www.bvoe.at adresinden erişildi.
- Viyana Şehir Arşivleri. (2016). 27 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.wien.gv.at/kultur/archiv/nutzung/index.html> adresinden erişildi.
- Viyana Belediyesi - Viyana Kütüphaneleri. (2016). 27 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.buechereien.wien.at> adresinden erişildi.
- Viyana Şehir Kütüphanesi. (2016). 27 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.wien.gv.at/kultur/wienbibliothek/index.html> adresinden erişildi.
- Viyana Belediyesi. (2016a). 27 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.intern.magwien.gv.at/ma08/index.html> adresinden erişildi.
- Viyana Belediyesi. (2016b). 27 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.intern.magwien.gv.at/ma08/index.html> adresinden erişildi.